

FORVALTNINGSPLAN FOR GÅS

i

STORD & FITJAR KOMMUNE

2021 - 2026

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

Forord

Økninger i nasjonale og internasjonale gåsebestander de siste 50 år har medført en stadig økende aktivitet mht forvaltning av våre gåsearter. I 1996 utarbeidet Direktoratet for Naturforvaltning en status og strategirapport for en nasjonal forvaltning av gjess (DN1996). Regionalt ble dette fulgt opp i Hordaland med en status og strategirapport i 2008 (Fylkesmannen i Hordaland 2008). Her ble kommuner som hadde gås å forvalte anmodet om å utarbeide sin egen kommunale forvaltningsplan for gås.

Med bakgrunn i utfordringer med økende bestander av grågås i Stord & Fitjar kommuner over tid, og dertil problemer med økende beitetrykk på innmark hos flere gårdbrukere i kommune, ble det konkludert at det var behov for en mer faglig og systematisk tilnærming til forvaltning av den lokale grågåsbestand, via en egen forvaltningsplan. Med dette utgangspunktet fikk NNI tildelt oppgaven etter en konkurranse der flere aktører ble invitert til å utarbeide et forslag til forvaltningsplan for gås i Stord & Fitjar kommune. Henvendelsen til NNI kom fra rådgiver Gunnar Kleive i Stord & Fitjar Landbruks- og Miljøkontor i mars 2020. I tillegg til å utarbeide et forslag til forvaltningsplan, foreslå NNI at det parallelt ble utarbeidet en statusrapport for gås i kommunene, basert på både nytt feltarbeid og andre kilder, blant annet kontakt med gårdbrukere som har hatt utfordringer med mye beitende gjess i sine slåttemark. Rapporten er ferdigstilt som NNI-Rapport 568 (Håland 2020).

Arbeidet med grågås i Stord & Fitjar kommuner i 2020 og 2021 er utført av fagbiolog/zoo-økolog Arnold Håland (*Cand. real*), NNI Resources AS, i samarbeid med Gunnar Kleive, Stord & Fitjar landbruks og miljøkontor, samt med innspill fra flere grunneiere i kommunene i løpet av arbeidet med planen.

Innhold

Forord	1
Innhold	2
Bakgrunn for forvaltningsplanen.....	4
Rammer for forvaltningen av gås.....	6
Internasjonale rammer.....	6
Nasjonale rammer	6
Lov om Naturmangfold (Naturmangfoldloven).....	6
Lov om jakt og fangst av vilt (Viltloven)	7
Jaktidsrammer og jakttider for gås.....	7
Sanking av egg og dun	7
Forskrift om skadefelling av gås	7
Artene det gjelder	9
Status og trender i grågåsbestanden	11
Nasjonalt og internasjonalt	11
Bestanden i Stord & Fitjar kommune	11
Sosial struktur, områdebruk og beiting i innmark.....	11
Tetthetsavhengige mekanismer kan styre bestandsutviklingen	12
Utfordringer i lokal gåseforvaltning	13
Viktigste områder for grågås i Fitjar og Stord	13
Forvaltningsmål	15
Overordnet mål	15
Kunnskapsbasert forvaltning.....	15
Reduksjon i konflikt med jordbruket.....	15
Tilrettelegging for gåsejakt.....	15
Fremmende gåsearter	16
Forvaltningstiltak.....	17
Forbedring av kunnskap om grågåsbestandens størrelse lokalt.....	17
Forbedring av kunnskap om grågåsens områdebruk i kommunen.....	17
Avbøtende tiltak for å redusere avlingstap.....	17

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

Aktiv skremming av beitende gjess	17
Bruk av ulike virkemidler ved skremming	18
Utgjerding av gjess	18
Friområder for gjess	19
Sanking av egg	19
Punktering av egg	20
Skjøtsel av lynchhei – mindre skjul for hekkende grågås.....	20
Skadefelling av lokalt beitende gjess.....	20
Høsting ved jakt.....	20
Tilrettelegging for jakt	20
Endret jakttid – tidligere jaktstart	21
Grunneiersamarbeid - lokalt samarbeid	21
Evaluering av gjennomførte tiltak	21
Strategi i gåseforvaltningen 2020 - 2025	22
Prioriterte tiltak	22
Øke kunnskapen om grågås i kommunen	22
Etablere samarbeid forvaltning og grunneiere	22
Informasjon til allmennhet og brukere	23
Tilrettelegging.....	23
Rapportering av gjennomførte tiltak.....	23
Litteratur.....	24

Bakgrunn for forvaltningsplanen

Naturen er i endring og forekomster av arter i ulike økosystem endres i tid og rom, parallelt med ulike grunnlag i naturlige og menneskeskapt prosesser. I Norge, som i mange andre land, ble mange arter etterstrebet og jaktet, for en del arter til lave bestandsnivåer og endog til utryddelse. I Norge har vi mange eksempler på dette, inklusiv ulike for arter gås som har vært ettertraktede jaktobjekter. På 1970-tallet var arter som hvitkinngås og ringgås (Svalbard-populasjoner) sterkt i fokus på grunn av små og nedadgående bestander. Også den norske grågåsbestanden var inne i denne diskusjonen, blant annet pga et sterkt jaktpress i vinterkvarteret i Spania. Sjøfuglundersøkelser på 1950-tallet hadde vist at arten nesten var ute av regionen som hekkende art, en status som allerede for nesten 100 år siden ble omtalt i samme ordelag, dvs. som en nesten utryddet art på Vestlandet (jfr. Willman 1929). Situasjonen var lignende til innpå 1970-tallet, da bestanden synes å være i langsom vekst, for eksempel i Hordaland (jfr. Håland 1979). Situasjonen og utviklingen ellers i Europa var lignende (Cramp 1977, Kear 2005). I Norge fortsatte den positive utviklingen fra 1980-tallet av og grågåsa har gjennom de siste 10-årene inntatt kystens varierte skjærgård, og etter hvert med spredning innover i fjordene våre. Nasjonalt økte bestanden i denne perioden fra noen 1000 par (vesentlig med utbredelse nord for Stadt og i Nord-Norge), til rundt 8.000 – 10.000 par midt på 1990-tallet (DN 1996). Nå, vel 20 år senere, er bestanden vurdert til det doble, mellom 18.000 til 20.000 hekkende par (men uten at det foreligger dokumentert og publiserte grunnlag for dette estimatet). Utviklingen i Europa har vært parallell, med et estimat i 2014 på 930.000 grågjess (jfr. Fox & Madsen 2017). Utviklingen har vært lignende for de fleste andre gåsearter/ populasjoner, men med flere klare unntak (dverggås, ringgås, sædgås).

Den positive utviklingen i gåsebestandene har vært vurdert som en stor suksess i natur- forvaltningen nasjonalt og internasjonalt, og regionalt (Vestlandet) har vi fått tilbake en art som naturlig hører hjemme i vår fuglefauna. Årsaken til reetablering og bestandsøkning er knyttet til 1) regulering av jakt internasjonalt (og nasjonalt), 2) opprettelse av verneområder og ikke minst, 3) endring i landbruket som har muliggjort endring i gåseartenes diett, dvs. med overgang fra beiting på naturlig forekommende vegetasjons/plantearter, til beiting på kulturmark (gress eller ulike kulturplanter). Endring i klima med lengre vekstsesonger og tidligere vår er også bidraende økologiske faktorer bak gjessenes til dels store bestandsøkninger (Ramo *et al.* 2007). Denne omlegging av natur- og beitegrunnlag og endrede forvaltningsregimer har gitt store og økende gåsepopulasjoner, og med dette nye utfordringer, spesielt kontra jordbruket og beiting på eng og innmark. Antallet klager fra bønder har økt, begrunnet i økt beitetrykk fra gjess og tilknyttede tap av avlinger. Bildet er nå det samme langs hele kysten, fra Østfold til Finnmark, inkl. regionale (Vestlandet) og lokale forhold (her Stord & Fitjar kommuner). Konflikten med landbruket startet i Midt- og Nord-Norge startet med grågås allerede på 1980-tallet, etterhevt også knyttet til økende flokker av hvitkinngås og kortnebbgås på trekk til hekkeområdene på Svalbard. I Sør-Norge har den store økningen i grågåsens hekkebestander blitt den største utfordringen, forvaltningsmessig sett, men også med etablering av hvitkinngås som hekkende art med stor suksess rundt Oslofjorden og etter hvert også med spredning langs Skagerakkysten til Rogaland.

I Hordaland uarbeidet Fylkesmannen den første forvaltningsplanen i 2008, med oppfordring om at kommunene tok tak i problematikken og utarbeidet egne, lokale forvaltningsplaner. Det er ikke tidligere utarbeidet egne forvaltningsplaner. Målet med en slik plan er at den skal gi rammer for forvaltningen av gås i Stord & Fitjar kommuner, samt angi strategier for å kunne nå fastsatte målsetninger for den lokale forvaltning av gåsebestandene. Forvaltningsplanen skal være et verktøy for kommunen og grunneiere/rettighetshavere, i et samarbeid i forvaltning av lokale bestander av gås. I tillegg til konkrete mål skal planen også gi konkrete forslag til bruk av virkemidler innenfor rammen av nasjonale lover og forskrifter, men også henhold til internasjonale avtaler. Flere internasjonale forvaltningsplaner er utarbeidet de siste årene, og gjort operative for de land som

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

huser den aktuelle gåseart. Et av hovedmålene i den lokale planen er at konflikten med landbruket skal reduseres via bruk av ulike tiltak/virkemidler i perioden 2021 - 2026.

Rammer for forvaltningen av gås

Forvaltning av gås foregår innen rammene av internasjonale og nasjonale lover og avtaler, dvs. ulike konvensjoner, lover og forskrifter. Alle gåseartene som reproducerer i Norge trekker fast eller regelmessig mellom en rekke europeiske land, dvs. gress tilhører forvaltningsmessig et internasjonalt samfunn i tillegg til de nasjonale føringer. Unntaket er for kanadagås som er utsatt i Norge, dvs. en fremmed art, og med derved med et eget forvaltningsregime (kanadagås listet som fremmed art med høy risiko i Norge, jfr. Artsdatabanken (2018)).

Internasjonale rammer

Gåsebestandene er en felles ressurs som vi deler med en rekke europeiske land, og vår forvaltning skal derfor være i tråd med de inngåtte internasjonale avtalene og konvensjoner.

Alle gåsearter, med unntak av de som regnes som fremmede arter, berøres av slike internasjonale konvensjoner og avtaler som Norge har tiltrådt, så som:

- *Bonnkonvensjonen*. Avtale om beskyttelse av trekkende arter av ville fugler.
- *Vannfuglavtalen*. Regional avtale under Bonnkonvensjonen som omfatter vern av trekkende vannfugl.
- *Bernkonvensjonen*. Den europeiske naturvernkonvensjonen.
- *Ramsarkonvensjonen*. Vedtatte retningslinjer for vern av viktige våtmarksområder av internasjonal betydning.
- *Biodiversitetskonvensjonen*. Vedtatte retningslinjer om bevaring og bruk av biologisk mangfold.

De relevante rammevilkårene og konsekvenser for grågåsforvaltningen er sammenfattet i rapporten fra DN-Rapport 1996-2 (nå: Miljødirektoratet). Avtaler og konvensjoner pålegger Norge forpliktelser som påvirker vår forvaltning av gåseartene. Avtalene inneholder samtidig ulike bestemmelser om unntak, særlig i forhold til arter eller individer som volder skade. Dette gir rom for tiltak dersom det føres kontroll med metoden, og effektene av tiltakene kan dokumenteres. Inngåtte avtaler blir tatt hensyn til på nasjonalt nivå når jaktidsrammer/jakttider og andre nasjonale bestemmelser fastsettes. Dette internasjonale (og nasjonale) bakteppet er derfor førende for gåseforvaltningen regionalt og lokalt i Norge.

Nasjonale rammer

I tillegg til de ulike internasjonale avtalene finnes nasjonale bestemmelser og retningslinjer for forvaltning av viltlevende arter som gress.

Lov om Naturmangfold (Naturmangfoldloven)

Naturmangfoldloven (NML) ble vedtatt i 2009 og ble det nye overordnede lovverket for forvaltning av norsk natur, økosystem og arter. Naturmangfoldloven er dermed det styrende lovverk for norsk viltforvaltning og har følgende forvaltningsmål for arter. I §5 i NML er flere forvaltningsmål for arter gitt.

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer.

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

Naturmangfoldloven har også mange andre føringer som berører forvaltning av arter, jfr. lovtekst på Lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>, men detaljer tas ikke med her.

Lov om jakt og fangst av vilt (Viltloven)

Viltloven ble justert en del etter vedtak av NML i 2009, og §1 – Lovens formål, lyder pt slik:

Viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

En oversikt over viltlovens bestemmelser finnes her: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-29-38>

Jaktidsrammer og jakttider for gås

Rammene for utøvelse av jakt er styrt gjennom viltloven og dens forskrifter. I "Forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktseasonen fra og med 1. april 2017 til og med 31. mars 2022, er det gitt jakttid for grågås og kortnebbgås, samt de innførte artene kanadagås og stripegås (Tab. 1). Gåsearter som ikke har jakttid er det ikke tillatt å jakte på.

Tab. 1. Jakttider for jaktbare gåsearter i Norge. Periode 2017 til 2022. Kilde: Miljødirektoratet.

Art	Jaktstart	Jaktslutt	Enkelte unntak	Tidligjakt - utvidet jakt	Skadefelling**
Grågås	10. august	23. desember	Nord-Norge	Fylkesmannen*	Kommune
Kortnebbgås	10. august	23. desember	Nord-Norge	Fylkesmannen	Kommune
Kanadagås	10. august	23. desember		Fylkeskommunen	Kommune
Stripegås	10. august	23. desember		Fylkeskommunen	Kommune

*: Forutsetter godkjent forvaltningsplan. **: Etter skriftlig søknad til kommunen.

Sanking av egg og dun

Grunneier eller bruker kan sanke egg av grågås i tiden frem til 15. april. Når det gjelder kanadagås og stripegås (fremmede arter) kan sanking foregå i tiden til og med 1. juli. For grågås kan Fylkesmannen kan gi tillatelse til sanking av egg også etter 15. april, men da kun med grunnlag i godkjent forvaltningsplan (jfr. omtale av avbøtende tiltak ved beiteskader på innmark - lokal bestandsreduksjon).

Forskrift om skadefelling av gås

Når det gjelder felling av vilt som gjør skade kan Miljødirektoratet gi forskrifter om felling av bestemte viltarter i nærmere angitte tilfeller, uten hensyn til fredning og jakttider (se naturmangfoldloven § 18). Ny og utvidet forskrift ble vedtatt våren 2020, jfr:

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2020-04-01-565>

Den nye forskriften avløste en tilsvarende forskrift fra 1997. Formålet med forskriften er å forvalte viltet i samsvar med naturmangfoldloven og har et videre virkeområde enn den gamle forskriften som omhandler mer spesifikt skadefelling av viltet. Forskriften gjelder for alle viltarter, men noen unntak. Vilkår forskadefelling er gitt i §3-3, som følger:

A: Skaden er eller kan bli av vesentlig økonomisk betydning.

B: Skadeforebyggende tiltak er i rimelig utstrekning forsøkt, vurdert ut fra hvilke verdier som skal beskyttes og kostnadene ved alternative tiltak.

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

C: Uttaket rettes mot skadegjørende individ.

D: Uttaket er egnet til å stanse eller vesentlig begrense skadesituasjonen.

E: Uttaket ikke truer bestandens overlevelse

Forskriften gir en rekke føringer mht beslutningsmyndighet og vedtak om skadefelling, inkl. at skadelidte skal levere skriftlig søknad om et løyve til skadefelling av arter det gjelder. Denne forskriften er opprinnelig hjemlet i viltlovens § 14, mens den nye forskriften vil være hjemlet i Naturmangfoldlovens § 18. Skadefelling som avbøtende tiltak er drøftet nærmere i et seinere kapittel i planen.

Artene det gjelder

Forvaltningsplanen omhandler gjess som artsgruppe. Gåseartene tilhører en gruppe av andefugler, som også omfatter svaner og ender (gressender, dykkender og sjøender). Litt tilbake i tid var det 3 arter som var aktuelle som hekkende arter på fastlandet i Norge, nemlig grågå *Anser anser* (langs kysten), samt sædgås *A. fabilis*, dverggås *A. erythropus* (innlandet i nord). Tre andre arter, kortnebbgås *A. brachyrhynchus*, ringgås *Branta bernicla* og hvitkinngås *B. leucopsis*, hekket alle med mindre populasjoner på Svalbard. Populasjonene av kortnebbgås og hvitkinngås har økt kraftig de siste 10-årene. Ellers har tundragjess *A. albifrons* overvintret i mindre antall langs våre kyster (både den vestlige underarten (Grønland) og den østlige underarten (Sibir)).

I nyere tid har det skjedd flere endringer i gås populasjonen, særlig er etablering av hvitkinngås i Oslofjorden og videre langs kysten vestover verdt å nevne. De sørlige hekkebestandene i Nord-Europa ble rekruttert fra arktiske/russiske hvitkinngjess (først i Østersjøen, siden med stor spredning til flere land). Etablering langs Vestlandskysten er sannsynlig litt på sikt.

I tillegg til de naturlig forekommende gåsearter er flere arter satt ut i Norge, først og fremst kanadagås *B. canadensis*, men også snøgås *A. caerulescens* (i Oslofjorden – i mindre antall). Stripegås som stammer fra utsettinger observeres også, men generelt i lite antall. Etter 60 år har kanadagås etablert seg godt i Norge, men uten noen større økning det siste 10-året (for eksempel på Vestlandet). Arten hekker fåtallig i kommunene (se neste kapittel). Artene er vist i Fig. 1 og 2. Kanadagås og stripegås er listet som fremmede arter med eget forvaltningsregime.

Fig. 1. Seks gåsarter i slekten *Anser* – de grå gjessene. Kilde: Wikipedia.

Fig. 2. Tre gåsarter i slekten *Branta* – de svarte gjessene. Kilde: Wikipedia.

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

Regionalt og lokalt (Stord & Fitjar kommune) er det grågås som særlig er kommet i fokus etter bestandsøkningen de siste 10-årene. Bestandsøkning hos grågås er godt dokumentert internasjonalt, regionalt og stedvis lokalt i Norge (se neste kapittel), og forvaltningsplanen omhandler i første rekke denne arten. Innført art, kanadagås, har også hatt et regionalt fokus i Hordaland, i første rekke knyttet til en tidligere stor akkumulering av kanadagjess på Herdla, Askøy, med et omfattende beitetrykk i slåttemarkene på øya. Den bestanden er sterkt redusert etter gjennomførte forvaltningstiltak fra Fylkesmannens side). Begge artene er behandlet i i ny statusrapport for gås i Stord og Fitjar (Håland 2020), jfr. også en oppsummering av status for bestander og bestandstrender er i neste kapittel.

Status og trender i grågåsbestanden

En forutsetning for en god og forsvarlig offentlig forvaltning av en art som grågå er solid kunnskap om lokale, regionale og nasjonale bestander (DN 1996). I første rekke god kunnskap om hekkebestander, inkl. ikke-hekkende unggås, dvs. gjess som oppholder seg i Norge i vekstsesongen fra ankomst tidlig om våren (ultimo februar/primomars), til gjessene trekker sørover fra august av. I tillegg til kunnskap om bestandens størrelse, er utviklingen i bestandene en viktig premisse når det gjelder ulike forvaltningstiltak. I forhold til gjessenes bruk av dyrket mark/eng, er det også viktig å kjenne områdebruken og vekslinger i lokal bruk, både gjennom sesongen, men også variasjoner mellom år.

Nasjonalt og internasjonalt

Kunnskapen om utviklingen i Europas hekkebestander av grågå er generelt god, der økningen i samlet trekkbestand er godt dokumentert, ikke minst ved tellinger/overvåking av grågjessene i vinterkvarterene. Samlet NV-europeisk bestand regnes nå inn med ca 960.000 individer (Fox & Madsen 2017), en økning fra 30.000 grågjess tilbake på 1970-tallet (DN 1996).

Nor det gjelder Norge ble bestanden midt på 1990-tallet vurdert til 8.000 – 10.000 hekkende par (DN 1996), men uten at noe godt faktagrunnlag ble presentert. 20 år seinere er tall som 18.000 – 20.000 par, dvs. en dobling av hekkebestanden publisert i ulike fora, men ennå uten noen form for nærmere dokumentasjon. Nasjonale bestandstall *må* dokumenteres nedenfra og opp, for eksempel med basis i kartlegginger på kommune- og fylkesnivå. Inntil nye gode tall foreligger er dette bestandsanslaget på nasjonalt nivå gjeldende, men noe usikkert.

Bestanden i Stord & Fitjar kommune

Det er ikke tidligere gjennomført noen dekkende bestandskartlegging i Stord & Fitjar kommune, men som en del av arbeidet med en forvaltningsplan ble det parallelt arbeidet med en første status for bestand og områdebruk i Stord og Fitjar. Denne rapporten er ferdigstilt (jfr. Håland 2020 – NNI-Rapport 568). Gjennomført feltarbeid i 2020, med nye felldata, samt bruk av ulike informasjonskilder, ble benyttet som grunnlag for utarbeiding av en sannsynlig hekkebestand i 2020. Bestanden ble i denne prosessen vurdert og oppsummert til mellom 25 og 40 par, men med en del usikkerhet pga bestandskartleggingen i 2020 ikke var heldekkende (se forslag til prioriterte tiltak mht kunnskapsbehov). Hekkende grågå, samt konsentrasjon av flokker med ikke-hekkende, yngre grågjess, har sine viktigste områder NV, sentralt i Fitjar, samt i SØ, i Stord kommune, med Huglo og deler av Stordøya som viktige delområder (jfr. Håland 2020). Kartlegging av grågå i 2020 viste konsentrasjonsområder for grågå i kulturmarker der det også de siste årene har vært rapportert inn beitepress fra lokale gårdbrukere.

Sosial struktur, områdebruk og beiting i innmark

I hekkesesongen kan vi skille mellom hekkende par, som er litt eldre gjess, samt unggås som ikke hekker. De fleste av disse er 1-åringer, men sannsynligvis også nyetablerte par som prøver seg på hekking. Gjessene ankommer som oftest i mindre flokker, eller i enkeltpar, i våre dager tidligere enn før, dvs. over flere år i februar måned. Det foreligger lite detaljer for fordelingen av gjessene i ankomstfasen (fortsett fra i Fitjar-området), men inn mot egglegging sprer parene seg mer ut i terrenget, mens de ikke-hekkende gjessene forsetter å leve i flokker, ofte beitende på innmark. Dette mønsteret holder seg gjennom rugeperioden, frem til klekking (vanligvis tidlig i mai – grågåsene er blant våre tidligste hekkefugler). Fra midten av juni trekker de ikke-hekkende gjessene mot

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

myteplassene, der vingefjær felles og gjessene blir flygeudyktige i 3-4 uker. Foreldrefuglene myter på hekkeplassen, der gåsungen vokser til, fra klekking til flygedyktig aldr går der mellom 60 og 70 dager. Etter avsluttet myting returner ofte de ikke-hekkende gjessene til lokale hekkområder, med beiting i innmark og eng som et typisk trekk (vanligvis før 2-andreslått). Gjessene blir så værende i sine lokale områder frem til høsttrekket starter, i våre dager gjerne litt inn i august (jfr. normal jaktstart 10. august). Jakt kan ofte være den utløsende faktor for høsttrekket s start. Ovenfornevnte forhold er generelle økologiske trekk i lokale hekkebestander på Vestlandet, men lokale forhold styrer detaljer i grågås område- og habitatbruk, enten det gjelder de hekkende gjess eller de yngre, flokk-levende gjessene.

Tetthetsavhengige mekanismer kan styre bestandsutviklingen

Mange dyre- og fuglebestander er regulert via tetthetsavhengige mekanismer og faktorer. Det innebærer at når bestander vokser lokalt så vil det før eller siden inntre ulike økologiske mekanismer som direkte og indirekte påvirker individer og bestand. På et gitt tidspunkt, når bestanden er blitt for stor sett i forhold til lokale ressurser, for eksempel tilgjengelige beiter for grågås, øker graden av utvandring og spredning til nye hekkeområder, eller hekkesuksess/ produksjon og overlevelse kan gå ned. Resultatet er at lokal bestand/delbestand slutter å vokse og stabiliseres. Andre forhold kan også spille inn i populasjonsdynamiske forhold, for eksempel økt predasjon eller andre negative påvirkningsfaktorer (sett fra aktuell arts side). Regionen har predatorer som kan tre inn i en slik rolle, for eksempel havørn og hubro. Om slike forhold har gjort seg gjeldende i Stord & Fitjar kommuner er ikke kjent. Relevant økologisk kunnskap kan kun etableres via studier av lokale bestander over tid, dvs. i den lokale artsforvaltning er slike økologiske og bestandsdynamiske forhold viktig å ha kjennskap til. I Sverige er det dokumentert at tetthetsavhengige faktorer over tid har stabilisert lokale bestander av grågås (Nilsson 2018), men lokale bestander kan bli tette for slike kontrollmekanismer kommer i funksjon. Ellers kan lokal bestandsutvikling og størrelse på bestanden, for eksempel for grågås, påvirkes av ulike forvaltningsmessige tiltak (se oversikt og drøfting i de følgende kapitler).

Utfordringer i lokal gåseforvaltning

Det er først de siste par 10-årene at hekkende grågås har blitt en forvaltningsmessig utfordring på Vestlandet, knyttet til økningen i lokale og regional hekkebestand. Lenger nord på kysten, i Trøndelag og Nordland, startet arbeidet med gjess som beitet på innmark tidlig på 1980-tallet. Den nasjonale forvaltningsplanens første utgave kom i 1996 (DN 1996), mens den første i Hordaland kom i 2008 (Fylkesmannen i Hordaland 2008). I Møre & Romsdal ble konflikten mellom gås og landbruk aktualisert på 1980-tallet, mens nordover i landet var det i første rekke de arktisk trekkende gjessene (hvitkinngås og kortnebbgås – til Svalbard) som kom i fokus. På Vestlandet, og ellers i Sør-Norge har det vært grågås, til dels også utsatt kanadagås, som har vært konflikterter. Økende bestander har i økende grad benyttet innmark som beite, og antall klager fra gårdbrukere har derfor økt mye de siste 10-årene. I første rekke bruk som ligger langs sjøen ute på kysten og i de ytre fjordstrøk, men etter hvert som bestander av grågås har økt har flere bruk lenger inne i landet, ved ferskvann, erfart hyppigere besøk av gjess som jakter på gode grasbeiter. I Stord & Fitjar har antallet bruk som har erfart økende beiting av grågås økt, men uten at det foreligger en god oversikt over utviklingen.

Viktigste områder for grågås i Fitjar og Stord

I prosessen med planen er det også gjennomført befaringer og kartlegging av de viktigste funksjonsområdene for grågås i kommunene, inkl. kontakt inn mot aktive gårdbrukere som har rapportert problemer med beitende gjess. NNI-rapport 568 gir detaljer og oppsummerer kunnskapsstatus for grågås i Stord og Fitjar kommuner. En oversikt gitt i Tab. 2 og Fig. 3.

Tab. 2. Områder i Stord & Fitjar kommune som har erfart gåsebeiting, både over tid og de siste årene.

Nr	Område	Gåsebeiting 2020	Maksimum flokkstørrelse
1	Fitjar – Nord	Ukjent	Historiske data – må nykartlegges
2	Fitjar - sentralt	Ja	> 100 grågjess, 16 kull påvist i 2020
3	Fitjar - Storavatn	Ja	> 10 – også observert i 2020
4	Huglo	Ja	> 60 grågjess, få par - flest unggjess
5	Vatna	Ja	Flokk opp til 40-50 ind. på maks – lokal informasjon
6	Kyvika	Ukjent	>30 ind
7	Sæverhaugvika	Ukjent	>30 ind

Omfanget av beitende grågjess er best dokumentert for Fitjar-området (jfr. Håland 2020); flere feltstudier er nødvendig for å detaljere område- og habitatbruken i andre delområder.

Forvaltningsmål

Grågås er en naturlig forekommende art i norsk natur, med utbredelse langs hele kysten fra Østfold til Finnmark. På Vestlandet ligger hovedtyngden langs kysten, med det har skjedd en spredning og økende hekkebestand innover i fjordene samt i enkelte lavlandsvassdrag. Norske fugler og dyr forvaltes etter ulikt lovverk, i første rekke etter Naturmangfoldslov (NML) og Viltlov, dvs. lokale forvaltningsmål må være i tråd med nasjonalt lovverk og tilhørende forskrifter. For Hordaland er det ellers gitt forvaltningsmål med basis i nasjonale føringer (DN 1996), jfr. også Fylkesmannen i Hordaland (2008).

Overordnet mål

NML har en generell målsetning av at arter skal sikres livskraftige bestander innen sine naturlige utbredelsesområder. Tilsvarende skal arters leveområder forvaltes slik at den naturlige flora og fauna skal kunne bestå i et langsiktig perspektiv. Overordnet forvaltningsmål er derfor å sikre en livskraftig bestand av grågås innen Stord & Fitjar kommuner sine grenser.

Kunnskapsbasert forvaltning

I tråd med NML §8 skal norsk naturforvaltning utøves kunnskapsbasert. Et delmål er derfor at forvaltning av gås i Stord & Fitjar skal baseres på god kunnskap om de lokale bestanders størrelse og gjessenes område- og habitatbruk. Kunnskapsstatus mht utbredelse, bestandstørrelse, bestandstrend og områdebruk er beskrevet i ny rapport (Håland 2020 – NNI-Rapport 568). Ved slutten av forvaltningsperioden er det et delmål at kunnskapsstatusen skal oppdateres i en ny fagrapport. Kartlegging av grågås og tilknyttet områdebruk skal kartlegges bedre enn i dag og bør gjennomføres tidlig i planperioden, helst som en videreføring av arbeidet i 2020. Slik kunnskap er viktig når avbøtende og konfliktdempende tiltak skal gjennomføres.

Reduksjon i konflikt med jordbruket

Økning i gåsebestander nasjonalt, regionalt og lokalt har gitt utfordringer mht økt beitetrykk i dyrket mark og medhørende avlingstap av gras hos mange gårdbrukere. Det er et mål at denne konflikten skal reduseres i planperioden vha av igangsetting av ulike avbøtende tiltak. Ulike tiltak er omtalt i foreliggende plan (se nedenfor). Ulike forebyggende tiltak skal gjennomføres før det gis tillatelse til skadefelling av grågås, jfr. krav satt i ny forskrift fra 2020. Skadefelling skal, ved tillatelse, ha hovedfokus på felling av ikke-hekkende unggås ("flokkgås"). Gjennomføring av skadefelling i hekketiden skal gjennomføres med hensyn til naturmiljø og andre arter. Skadefelling skal rapporteres og evalueres mht oppnådd effekt (i hovedsak med en reduksjon i omfanget av gåsebeiting lokalt). Områder med konflikt med jordbruket kartlegges løpende i planperioden, i samarbeid med berørte gårdbrukere. Kunnskapen om omfanget av avlingstap lokalt skal søkes bedre dokumentert via kartlegging av avlingsskader, jfr. krav om at vesentlig økonomisk tap satt i forskriften. Andre forvaltningstiltak skal prøves før tillatelse til skadefelling gis.

Tilrettelegging for gåsejakt

Et delmål i planen er at det i planperioden iverksettes tiltak og aktiviteter mht å øke tilbudet av gåsejakt i Stord & Fitjar kommune. Ordinær jakt er satt som et viktig virkemiddel i bestandsforvaltningen, i overensstemmelse med at viltlovens krav om en bærekraftig høsting av viltbestandene kan oppfylles. Samarbeid og kompetansebygging er et viktig virkemiddel, da jakt på gås kan være utfordrende. Utprøving av tidligjakt kan være et virkemiddel mht å redusere for store,

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

lokale bestander. Søknad om tidligjakt, dvs. start av jakten inntil 14 dager før ordinær jaktstart (pt. 10. august), skal godkjennes av Statsforvalteren og være basert på godkjent forvaltningsplan.

Fremmende gåsearter

Lokal gåseforvaltning skal være i tråd med nasjonale retningslinjer og mål mht forvaltning av fremmende arter. I Stord & Fitjar er det kanadagås som er aktuell art, selv om lokal hekkebestand er for tiden liten. Målet er at bestanden reduseres til et minimum/holdes på et lavt nivå som i dag, dvs. et mål i tråd med nasjonal forvaltning av fremmende arter.

Forvaltningstiltak

Hovedgrunnlaget for at arbeidet med forvaltningsplaner for gås kom i gang var i første rekke rapportering av økende konflikt med gårdbrukere der gåsebestandene først økte mye (fra Midt-Norge til Nordland, jfr. DN 1996). De siste 20 år har problemet spredt seg langs det meste av kysten, fra Østfold til Finnmark, parallelt med økende, lokale gåsebestander. Flere gjess kan gi økt beitetrykk i bondens slåtte- og beitemarker, noe som igjen kan gi økt tap av grasavlinger. Den "enkle" oppgaven har dermed vært å redusere antall gjess der de har vært uønsket, men oppgaven har vist seg å være utfordrende. En rekke tiltak har vært utprøvd med varierende resultat. En del forskning er utført mht å avdekke virkninger av lokale tiltak, noe som er nødvendig skal forvaltningstiltak være reelle og gode. Problemstillingene er godt kjent også internasjonalt, jfr. stor økning i de fleste gåsebestander omtalt i en rekke forskningsrapporter (i Skandinavia, Europa ellers og i N-Amerika).

Forbedring av kunnskap om grågåsbestandens størrelse lokalt

I forhold til igangsetting av avbøtende tiltak av ulikt slag, er det nødvendig å ha et godt perspektiv på den lokale gåsebestandens størrelse, bestandstrend og ikke minst områdebruk. Ulike tiltak vil kunne ha ulike virkninger på lokale gjess, også negativt sett fra gåsas ståsted. Vurdering av konsekvenser er derfor viktig før tiltak settes i gang, jfr. de overordnede mål satt i Naturmangfoldloven

Forbedring av kunnskap om grågåsens områdebruk i kommunen

Sammen med kunnskap om bestandens størrelse er det viktig å ha kunnskap om grågåsens områdebruk i kommunene. Særlig gjelder dette når tiltak, som har som mål å redusere antall gjess i avgrensede områder, kan lett føre til forflytting til andre områder/naboområder, dvs. problemet forskyves bare til andre beitemarker innen forvaltningsområdet. Dette gjelder særlig for ikke-hekkende flokkgås som er mobile gjennom hele vår- og sommersesongen.

Avbøtende tiltak for å redusere avlingstap

Etter tildels stor økning i grågåsbestanden langs Norges kyst er økt beitetrykk på innmark (og beitemark) blitt et sentralt tema i gåseforvaltningen. Tap av grasproduksjon og klager fra berørte gårdbrukere har satt behovet for avbøtende tiltak som en sentral del i den lokale forvaltningen av gås. I det følgende er de mest aktuelle virkemidler mht avbøting kort drøftet. I forhold til føringer i skadeforskriften skal alle ikke-letale tiltak først vurderes, og hvis mulig, settes inn før skadefelling blir godkjent som et lokalt tiltak. Avbøtende tiltak kan deles i 3 hovedgrupper: 1) tiltak for å holde gjess borte fra innmark/beitemark (ulike former for skremming og avvisning); 2) tiltak for å redusere antall gjess lokalt, i hovedsak reduksjon i ungeproduksjon; 3) skadefelling i konkrete områder der andre tiltak ikke virker (men er utprøvd) og 4) ordinær høsting av bestanden via jakt (inkl. innføring av tidligjakt). I det følgende er det ulike tiltak kort drøftet.

Aktiv skremming av beitende gjess

Beiting av gjess på innmark og i andre typer kulturmark der grasproduksjon står sentralt i gårdsdriften, kan medføre et avlingstap. Avlingstapet er et produkt av 2 hovedfaktorer; 1) antall gjess som beiter og 2) varigheten på gåsebeitingen. Dette måler vi gjerne i antall gåsedager/gåsedøgn, dvs. *omfanget av beiting en viktig*. Avlingstap vil være nært knyttet til omfanget av beitingen i tid og rom, men i tillegg er tidspunktet for gåsebeitingen også viktig, dvs. når i plantenes vekstsyklus beitingen pågår. Større skade kan skje på spirende vekster på vårparten enn på planter i god vekst. Grågås liker for eksempel kort vegetasjon bedre enn lange vekster, for eksempel utvokst gras. Grasproduksjonen

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

er derfor i varierende grad sårbar for stort beitetrykk fra gjess. For å redusere omfanget av beitingen, eller fjerne denne helt, er det første og viktigste tiltaket å holde gjessene unna grasareal der de er uønsket. Skremming har vist en god effekt i flere studier, men studier viser at dette betinger repetert og til dels hyppig skremming for å være effektivt over tid. Dersom skremming skal ha ønsket effekt, viser erfaringer fra ulike studier langs norskekysten (og i utlandet), at det er viktig at gjessene har tilgang til *friområder* der de kan slå seg ned og gjennomføre normal beiteadferd. Lokale forhold vil påvirke muligheten for at dette er tiltak som gir ønsket og varig effekt. Erfaringer med skremming og bruk av friområder er forsøkt i Stord & Fitjar (info fra flere gårdbrukere både i Fitjar og Stord), men erfaringene synes å være litt forskjellige. Aktiv skremming kan forbruke mye tid, dvs. gjennomføring som gir ønsket virkning kan bli en utfordring for gårdbrukeren. Et lokalt tiltak kan derfor være å lære opp personer, for eksempel ungdom mot en godtgjørsle, slik at skremming kan utføres hyppig fra areal der gjess er uønsket. Skremming som reduserer omfanget av gåsebeiting vil direkte redusere avlingstapet, selv om ikke all gåsebeiting opphører lokalt. Skremming og reduksjon av uønsket gåsebeiting vil derfor være et vedvarende og viktig tiltak for gårdbrukeren så lenge grågås (eller andre arter) tilhører lokal fuglefauna.

Effektiviteten av skremming er som nevnt knyttet til at gjessene har *friområder* å forflytte seg til. Tilrettelegging av friområder krever lokal organisering og god samordning der gårdbrukeren står sentralt. Uten friområder kan problemet fort flyttes til naboens marker. Samarbeid og koordinering er derfor viktig derom tiltaket skal lykkes, i tillegg er det viktig med god kunnskap om gjessenes områdebruk lokalt (jfr. Håland 2020)

Bruk av ulike virkemidler ved skremming

Over tid er det forsøkt en rekke metoder for å øke effekten av skremming, både ved bruk av fysiske strukturer (fugleskremsel, predatormodeller mm), og lyd (lydkanoner, knallskudd etc). Erfaringene er at respons fra gjessene ofte avtar relativt raskt, men bruk av flere og ulike skremmetiltak kan øke effektene positivt. Gjessene er smarte og lærer fort hva som er en reell fare. Tilsvarende er også erfaringer med bruk av fargete bånd (som spennes opp i eng en ønsker å beskytte) av begrenset effekt. Noen arter, for eksempel hvitkinngås, har imidlertid vist seg å reagere med unngåelse ved slike tiltak, men ikke grågås. Årsaken er at hvitkinngåsa ofte flyr inn på beiteområdet, mens grågjessene ofte går frem til området (ofte fra sjø eller vann). Eksempelet illustrerer at det kan være markante forskjeller mellom artene mht hvordan de reagerer på ulike tiltak. *Variasjon* i type tiltak/type skremming kan derfor være viktig for å oppnå en brukbar skremmeeffekt, her er det viktig å påpeke at lokal erfaring som bygges opp over tid er viktig. Et perspektiv er at i enkelte områder kan skremmetiltak være negativt for andre arter som en ikke ønsker å forstyrre/skremme i hekkeperioden, for eksempel sårbare og truede arter. Hensyn til andre arter er regulert av viltlov, naturmangfoldslov og lov om dyrevern, dvs. vurderinger av slike virkninger må vurderes når ulike tiltak som skal gjennomføres lokalt.

Utgjerding av gjess

Ut over skremming av gjess fra eng og beitemark er ulike fysiske tiltak både utprøvd og evaluert i gåseforvaltningen over tid. Forsøk har vist at fysisk *utgjerding* kan være effektivt, men dette tiltaket virker i første rekke for gjess med ungekull (som ikke flyr inn til beiteområdene), eller for mytende gjess som heller ikke kan fly (i ca. 3 uker i juni/juli). Forholdene lokalt må være passende for etablering av "gåsegjerder", for eksempel i områder der gjess går direkte fra sjø eller vann og rett inn på dyrket mark/beitemark. Det er viktig at gjerdet er av rett type, slik at ikke gjessene kommer seg

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

gjennom gjerdet, eller finner andre "smutthull". Rett brukt og på rett sted, vil utgjerding være et effektivt tiltak, ikke minst i perspektiv av å redusere omfanget av gåsebeitingen. Gåsunger trenger ca 70 dager før de når flygedyktig alder, dvs. det er en lang periode der dette tiltaket kan ha ønsket virkning lokalt. Der det er mytende gjess, parallelt med hekkende gjess med ungekull, vil utgjerding kunne ha en god effekt på begge grupper av fugl. Utgjerding kombinert med skremming kan forsterke virkningen av tiltakene.

Friområder for gjess

For å redusere omfanget av uønsket gåsebeiting har etablering av *friområder* vært et viktig avbøtende tiltak i norsk og internasjonal gåseforvaltning. Som nevnt er kombinasjonen av skremmeområder og friområder en viktig strategi, men sannsynligvis ikke like enkelt å gjennomføre i alle områder. Arbeidet med denne type tiltak må evalueres fortløpende av den som utføres arbeidet og aktuelle gårdbrukere. I kombinasjon med skremmetiltak og utgjerding kan tiltakene ha en god samlet virkning mht å redusere omfanget av beiting og derved redusere avlingstapet i vekstsesongen.

Konkret så bør grunneiere i Fitjar avsette 3 – 5 områder med jordbruksareal, som kan være egnet til dette formålet. Friområdet sin funksjon er to-delt. Dersom skremming skal ha funksjon litt over tid er det viktig at gjessene har tilgang på noen områder der de kan finne mat og være i fred. Hekkesesongen er lang og det er mulig at det over tid viser seg at gjessene bruker litt ulike områder, dvs. noen friområder kan ha en god funksjon tidlig i hekkesesongen, og andre seinere. Å finne funksjonelle friområder for gjess må være en prosess der areal/områder prøves ut, og eventuelt over tid endres dersom de ikke oppnår sin funksjon. Justering kan være parallelt med revisjon av forvaltningsplanen, eller oftere i et nært samarbeid mellom grunneiere og lokal forvaltning.

Friområder er også viktige i jakttiden, inklusive eventuell tidligjakt. Erfaring fra andre områder i Norge viser at friområder er viktige for å øke jaktutbyttet. Dersom det jaktes hardt i alle gåsas beite- og rasteområder i jaktperioden, kan fort de fleste eller alle gjessene raskt trekke ut av kommunen, og muligheter for jakt utover en kort tid bli små. Ordinær jakt starter 10.08, og 14 dager før det ved forvaltningsmessig godkjent tidligjakt.

I perioden frem mot endelig forvaltningsplan har Fitjar Bondelag v/leder drøftet tema friområder for gås under jakten. De har drøftet hvilken type areal som er ønsket til formålet, og pekt på 3-4 områder (for eksempel øyer vest i kommunen). Bondelaget har funnet frem til enighet om friområdene, og de skal ikke brukes til jordbruksvirksomhet eller jakt i den perioden en ønsker at arealet skal brukes som friområde for gås.

Sanking av egg

I henhold til lov og forskrift har grunneier rett til å sanke egg frem til 15. april, eller lengre etter søknad og godkjenning fra Statsforvalteren. Dette tiltaket kan bidra til å senke årets ungeproduksjon og derved redusere antall beitende gjess gjennom en lang periode (opp til 70 dager) Tiltaket er mye utprøvd i Norge, blant annet også som en del av tradisjon (særlig i Nord-Norge - matressurs). Ved sanking av egg er det vanlig å legge 1 – 2 egg igjen, slik at rugingen kan fortsette. Et slikt tiltak kan gi en lav ungeproduksjon, men tiltaket kan være tidkrevende å utføre. Gåseegg er en god matressurs – men sanking bør være tidlig i rugeperioden. Sanking etter 15. april vil ofte ha egg med velutviklet embryo, selv om enkelte par hekker seinere enn majoriteten i lokal hekkepopulasjon.

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

Punktering av egg

Et av tiltakene som har vært utprøvd i stor skala er punktering av egg, slik at produksjonen i enkeltreir nulles ut. Punktering av egg har vært bruk i stor grad kontra måker (da mange bestander var i stor vekst på 1960-1970-tallet), men også for flere gåsearter (grågåås, kanadagås) i Norge. Dette tiltaket kan sees på som «en forlengelse» av eggsanking, men er på samme måten et tidkrevende tiltak (gåsereir kan være vanskelig å finne).

Skjøtsel av lynghei – mindre skjul for hekkende grågåås

Grågåås velger som oftest et godt skjul for sine reir. I lynghei på kysten tilsier dette eldre, mer storvokst lyng, men aller helst buskvegetasjon som einer/brake, eller oppslag av trær/ungskog. Øyer med gjengroing gir derfor gode reirhabitater for grågåås. Brenning via tradisjonell skjøtsel av lynghei har vært utprøvd i Rogaland, og med lokal reduksjon er mht antall hekkende par grågåås (antall reir går ned i slike områder). Gjess som hekker åpent er ellers mer utsatt for predasjon, for eksempel fra arter som ravn og havørn.

Skadefelling av lokalt beitende gjess

Ved økende, i til dels store lokale bestander av hekkende (og trekkende) gjess, er ønsket om en reduksjon i lokale bestander ofte fremmet av de skadelidte (bonden). I prinsippet er det lagt opp til at jakt skal være den primære metode for å holde gåsebestander på et ønsket og målsatt nivå. Felling av gjess som beiter på innmark og forvolder skade (middels til stort) avlingstap kan i dag gjøres etter vedtak med grunnlag i forskrift (se kapittel mht juridiske rammer for gåseforvaltningen). I norsk gåseforvaltning har skadefelling fått et relativt stort omfang det siste 10-året, uten at det har medført til synlige reduksjoner i gåsebestanden (ikke godt dokumentert). Unntak finnes der uttaket har vært relativt stort, eller der skadefelling har vært kombinert med andre tiltak. Intensjonen i forskriften er ikke at tiltaket skal ha et bestandsreducerende mål, kun at det skal bidra til å øke effekten av skremmetiltak (se ovenfor) og en reduksjon i beitetrykket i lokale slåttemark/beitemark. Vedtak om skadefelling gjøres lokalt i den kommunale viltforvaltningen, og vil være et mulig tiltak der situasjonen krever uttak av gjess med opprettholdt lokal beiting. Kunnskapen om effekten av skadefelling av et mindre antall gjess i en lokal bestand er imidlertid for dårlig dokumentert, noe som bør forbedres i den løpende gåseforvaltning. Lokal forvaltning kan bidra til dette.

Høsting ved jakt

Grågåås, og flere andre gåsearter, er jaktbare (jfr. kapittel om jaktlov og jakttider). Parallelt med økende bestand i Norge har jaktuttaket av gås økt, og har passert 15.000 skutte grågjess (SSB). Tyngden av gåsejakten ligger i Trøndelag, sannsynligvis pga av en målrettet tilrettelegging av jakten, gjort ut i fra et problem med store bestand av trekkende kortnebbgåås. På Vestlandet (Hordaland og Sogn & Fjordane - nå Vestland fylke) er gåsejakten mer begrenset. Årsakene kan være ulike, men mangel på jakttradisjon kan være en årsak da grågåås er en relativt ny art i mange kyst- og fjordavsnitt på Vestlandet. Gjess er generelt også vanskelig å jakte - de er smarte og responderer fort på økt jakttrykk. Tilrettelegging og økt jaktkompetanse er derfor et tiltak som kan øke utbyttet av gåsejakt lokal, samtidig som store lokale gåsebestander holdes mer stabile.

Tilrettelegging for jakt

Erfaring i Norge (og andre land) tilsier at dersom gåsejakten lokalt og regionalt skal være et tiltak som holder gåsebestander på ønsket/målsatt nivå, så må det gjennomføre lokale tiltak i form av

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

tilrettelegging og kursing av gåsejegere. I planperioden 2021 – 2025 vil Stord & Fitjar kommuner bidra til slike tiltak i samarbeid med lokale aktører og gårdbrukere som ofte har gås i sine marker.

Endret jakttid – tidligere jaktstart

Et mulig tiltak i lokal gåseforvaltning er innføring av tidligjakt, dvs. forskyve jakten inntil 14 dager før ordinær jakttid (som starter 10. august i Sør-Norge). Grunnlaget for ønsket om tidlig jaktstart er at grågåas trekker tidlig i Sør-Norge, dvs. gjessene starter høsttrekket før jakten begynner eller trekker ut av lokale områder kort tid etter at ordinær jakt er startet opp. Erfaringer både med ordinær jakt og tidlig jakt tilsier et behov for koordinering av jakten lokalt, inklusive opprettholdelse av friområder og varierende jaktuttak i ulike jaktområder. For hardt jakttrykk ved oppstart bidrar fort til at de fleste gjess helt forlater forvaltningsområdet/jaktområdene. Tidlig jakt skal godkjennes av Statsforvalteren i fylket og da etter godkjent Forvaltningsplan (som godkjennes av samme instans).

Grunneiersamarbeid - lokalt samarbeid

Lokal forvaltning av gås, grågåas inklusive, er avhengig av en god kontakt mellom lokal forvaltningsmyndighet (kommunen) og grunneiere/rettighetshavere. Både ved gjennomføring av tiltak som skremming, etablering av friområder og tilrettelegging av jakt mm, er et godt samarbeid mellom alle aktører viktig. Stord & Fitjar kommune vil i forvaltningsperioden legge til rette for et slikt samarbeid lokalt.

Evaluering av gjennomførte tiltak

Erfaring i Norge og internasjonalt har vist at ulike tiltak i gåseforvaltningen varierer mht om de er effektive eller ikke. Det er mange forhold som kan påvirke dette (se ovenfor). Dette betinger at det er en god strategi å bygge opp god lokal kunnskap om hvordan de ulike tiltak virker. Tilbakemelding og rapportering er derfor en viktig del av den løpende (adaptive) gåseforvaltning i kommunene.

Strategi i gåseforvaltningen 2021 - 2026

Erfaringer med forvaltning av vilt, gås inklusive, anbefaler fleksibilitet i lokal forvaltning, ettersom forhold kan endre seg relativt mye fra år til år. Denne tilnærmingen kalles *adaptiv forvaltning*, eller en tilpasset forvaltning over tid. Særlig i forhold til grågåsas beiting i eng og innmark, der både brukte områder og omfanget (antall gjess og varighet) kan variere fra år til år, og/eller endres over tid. I et perspektiv av at forhold kan endres på kort tid/mellom år, står imidlertid det faktum at forhold endres seg relativt lite over tid, for eksempel som erfart i Stord & Fitjar der noen landbruksområder har erfart mye beitende gjess over flere år. Mye tyder på at slike forhold varierer en del innen grågåsas utbredelse langs norskekysten. I Stord & Fitjar er antall bruk/delområder som tiltrekker seg mye grågås i vår- og sommerperioden relativt begrenset (se overfor og Håland 2020, dvs. det er ikke rom for så stor variasjon, mens i kystavsnitt med store jordbruksarealer kan gjessene lettere variere områdebruken.

Prioriterte tiltak

Strategien i planens virkeområde i Stord & Fitjar kommuner i perioden 2021- 2026 er, ut fra bakteppet beskrevet ovenfor, samt nåværende kunnskap og erfaringer med ulike avbøtende tiltak landet rundt (se forrige kapittel), følgende aktuelle tiltak:

Øke kunnskapen om grågås i kommunen

Kunnskapen om grågås i Stord & Fitjar er middels god, der bestandsnivået er erkjent (jfr. Håland 2020), de viktigste bruksområder er godt kjent på overordnet nivå, men detaljer mangler fra noen delområder. Det er behov derfor behov for en mer presis kunnskap om hvor grågås hekker, og hvor par med kull oppholder seg gjennom ungeperioden og hvilke beiteområder de bruker. Noen slike områder er kjent, for eksempel sentralt i Fitjar der 16 kull ble påvist i 2020 (jfr. Håland 2020). Kunnskapen om hvor de ikke-hekkende gjessene («flokkgås») beiter gjennom 5 måneder er middels god. Slike flokker er i utgangspunktet lite bundet til et område, gjessene som ikke hekker er mobile og kan raskt forflytte seg mellom attraktive beiteområder. På den annen side er gjess tradisjonelle i sin områdebruk, dersom de finner tilstrekkelig gode beitemarker, og de generelt får beite i fred. Et aspekt er at derfor summen av slike flokker i mange områder summeres opp, fremkommer det raskt et feil bilde av bestandens reelle størrelse. Samtidige og systematiske takseringer/tellinger kan løse opp i dette spørsmålet.

Det er også viktig å bygge god kunnskap om hvordan ulike avbøtende tiltak virker. Det er lite hensiktsmessig og bortkastet tid og ressurser å gjennomføre tiltak som ikke har de planlagte effekter på lokalt uønsket, beitende gås. Det er viktig i den lokale forvaltningen at erfaringer fra tiltak og forskning i andre områder er oppdatert, men noter at det er forskjell mellom arter og det kan også være forskjell mellom ulike "gåsedistrikt" i landet. Dette er erfart i Nordland der det er markante forskjeller i respons fra trekkende gåsearter (hvitkinngås og kortnebbgås) og lokale, hekkende grågjess, både når det gjelder virkninger av skremming, fysiske tiltak etc. Erfaringer må derfor bygges opp lokalt, en prosess som er satt i gang i Stord & Fitjar allerede via bygging av bestandskunnskap og innhenting av erfaringer fra den enkelte gårdbruker.

Etablere samarbeid forvaltning og grunneiere

Når det er konflikt mellom grågås som beiter på innmark (med resultat redusert grasavling), og brukets behov for størst mulig grasavling, er det naturlig at det er en nær kontakt mellom lokal

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

forvaltning og gårdbrukere, både mht innsamling av felldata mht beitende gås og gjennomføring av avbøtende tiltak og de effekter som oppnås. Slikt samarbeid skal videre utvikles i planperioden.

Informasjon til allmennhet og brukere

Informasjon til allmennhet og forbrukere er et viktig tiltak og gjøres enklest via internett på kommunenes hjemmesider, der også annen lokal naturinformasjon er tilgjengelig. Integrert i informasjonsarbeidet er også tema som jakttilbud og tilrettelagt jakt lokalt og samlet i kommunene.

Tilrettelegging

Grågåås er i tillegg til en allmenn opplevelsesressurs også en jaktbar art, med fastsatte jakttider (vanlig jakttid eller med gjennomføring av en godkjent tidligjakt). Erfaring fra ulike områder i Norge har vist at tilrettelegging og samarbeid er helt nødvendig dersom jakt skal ha effekt mht bestandsnivåer og derved den løpende bestandsforvaltningen.

Rapportering av gjennomførte tiltak

Dersom avbøtende tiltak skal ha den ønskede virkning er det viktig med en form for strukturert tilbakemelding og evaluering av de gjennomførte tiltak. Måten tilbakemelding og rapportering skal gjøres på må planlegges før tiltak settes i gang, enten det gjelder skremming av gjess, fysiske tiltak eller tillatelser til skadefelling.

Litteratur

- Direktoratet for Naturforvaltning. 1996.** Forvaltningsplan for gjess. - *DN-Rapport 1996 - 2*. 79 s.
- Cramp, S. 1977 (Ed.).** The birds of the Western Palearctic. Vol. I. Ostrich to Ducks, Oxford Univ. Press.
- Fox, A. D. & Madsen, J. 2017.** Threatened species to super-abundance: The unexpected international implications of successful goose conservation. - *Ambio 46, Suppl. 2*: 179 – 187.
- Fox, A. D. & Abraham, K. F. 2017.** Why geese benefit from the transition from natural vegetation to agriculture. – *Ambio 46, Suppl. 2*: 188 – 197.
- Fox, A. D. & Leafloor, J. O. 2018.** A global audit of status and trends the Arctic and Northern Hemisphere goose populations. - *CAFF Report*, 33 s.
- Fylkesmannen i Hordaland 2008.** Forvaltningsplan for gjess i Hordaland. Utfordringer, målsetjingar og tilrådingar. - *Rapport 3-2008*, 54 s.
- Haftorn, S. 1971.** Norges fugler. Universitetsforlaget Oslo – Bergen - Trondheim.
- Håland, A. 1979.** Grågås og kanadagås i Hordaland. - *Vår Fuglefauna 2*: 158 – 162.
- Håland, A. 2009.** Gjess i Meland kommune 2009. Status og aktuelle forvaltningstiltak. - *NNI-Rapport 225*, 14 s.
- Håland, A. 2019a.** Grågås i Masfjorden kommune, Hordaland. Status hekkebestand og trender. - *NNI-Rapport 532*, 16 s.
- Håland, A. 2019b.** Grågås *Anser anser* i Masfjorden kommune, Hordaland. Hekkebestand, områdebruk og lokal forvaltning i 2019. - *NNI-Rapport 543*, 27 s.
- Håland, A. 2020a.** Grågås *Anser anser* i Austevoll, Vestland fylke. Hekkebestand og områdebruk i 2020. - *NNI-Rapport 567*, 29 s.
- Håland, A. 2020b.** Grågås *Anser anser* i Stord og Fitjar kommune, Vestland fylke. Hekkebestand og områdebruk i 2020. - *NNI-Rapport 568*, 36 s.
- Håland, A. 2021.** Grågås *Anser anser* i Stord og Fitjar kommune, Vestland fylke. Oppfølgende studier i 2021. - *NNI-Rapport 605*, under arbeid.
- Madsen, J., Williams, J. H., Johnson, F. A., Tombre, I. M., Dereliev, S., Kuijken, E. 2017.** Implementation of the first adaptive management plan for a European migratory waterbird population: The case of the Svalbard pink-footed goose *Anser brachyrhynchus*. - *Ambio 46*: 275- 289.
- Nilsson, L. 2018.** Changes in distribution and breeding output of Greyleg Geese *Anser anser* breeding Southern Sweden. - *Wildfowl 68*: 30 – 43.
- Powolny, T., Jensen, G.H., Nagy, S., Czajkowski, A., Fox, A.D., Lewis, M., Madsen, J. 2018.** AEWA International Single Species Management Plan for the Greylag Goose (*Anser anser*) - Northwest/Southwest European population, draft. - *AEWA Technical Series No. xx*, Bonn, Germany.

Forvaltningsplan gås Stord & Fitjar kommune

Ramo et al. 2015. Latitudinal-related variations in wintering population trend in wintering Greyleg Geese (*Anser anser*) along the Atlantic flyway: A response to climatic change? – *PlosOne* 10(10): e0140181. doi.:10.1371/journal.pone.01481.

Stroud, D. A., Madsen, J. & Fox, A. D. 2017. Key actions to sustainable management of European geese. – *Ambio* 46 (Suppl. 2): 328 – 338.